

הרב משה מעוז, כולל חריש

לוחות ראשונים ולוחות שניים

בהר סיני קבלנו בתחילה שני לוחות ראשונים, אך בגלל חטא העגל הם נשברו. לאחר מכן משה רבנו עלה להר וביום כיפור הוריד שני לוחות שניים. ישנם כמה הבדלים בין הלוחות הראשונים לשניים, המבארים לנו את מדרגותיהם השונות. תחילה נצביע על ההבדלים, ואחר כך נבאר את עומקם של דברים - ככל שנצליח.¹

ראשית, ההבדל הבולט ביותר הוא בגוף הלוחות עצמם. בלוחות הראשונים הלוחות היו עשויים בידי הקב"ה כמו שכתוב (שמות לב, טז): "והלוחות מעשה אלוקים המה", ואילו בלוחות השניים נאמר למשה (שם לד, א): "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים".

עוד הבדל בולט ישנו באופן הכתיבה. בלוחות הראשונים הכתב היה חקוק בתוך הלוחות כמו שכתוב (שמות לב, טז-טז): "ויפן וירד משה מן ההר ושני לוחות העדות בידו, לוחות כתובים משני עבריהם, מזה ומזה הם כתובים.² והלוחות מעשה א-להים המה, והמכתב, מכתב א-להים הוא חרות על הלוחות", לעומת זאת בלוחות השניים, לכאורה הכתב היה בכתב רגיל על גבי הלוחות ולא חקוק, שהרי לא כתוב בהם שהכתב היה "חרות על הלוחות" (אמנם בהמשך יתבאר שלשיטת חלק מהמפרשים לא היה הבדל בזה).

הבדל נוסף מצינו בפשט הכתובים ביחס לזהות הכותב. בלוחות הראשונים נאמר (שמות לא, יח) "ויתן אל משה ככלותו לדבר איתו בהר סיני שני לוחות העדות, לוחות אבן כתובים באצבע א-להים", ובלוחות השניים כתוב (שמות לד, כז-כח): "ויאמר ה' אל משה כתוב לך את הדברים האלה... ויכתוב על הלוחות את דברי הברית עשרת הדברים". משמע בפשטות הכתובים שהקב"ה הוא זה שכתב בלוחות הראשונים, ואילו בלוחות השניים משה היה הכותב.

הבדל אחרון ישנו לחלק מהשיטות, בצורת האותיות, כפי שיבואר להלן.

1. בתורתנו של רבינו יוסף ראזין - הרגוצ'ובר - מצינו הבדל בין הלוחות, באיכות הלימוד, שלוחות ראשונים הם הרכבה מזגית, בניגוד ללוחות השניים. וענין זה היה חי בקרבו, להגיע למדרגת לוחות ראשונים, עי' מגילת רזין עמ' 21. [י.ה.].

2. עיין ירושלמי שקלים פרק ו הלכה א. ותפארת ישראל למהר"ל, פרק לה.

בגמרא בעירובין (נד ע"א) נאמר:

ואמר רבי אלעזר מאי דכתיב חרות על הלוחות - אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל. רב אחא בר יעקב אמר: אין כל אומה ולשון שולטת בהן, שנאמר חרות אל תיקרי חרות אלא חירות.

מבואר בגמרא שאם היו הלוחות הראשונים קיימים דבקוטנו בתורה היתה מוחלטת, עד שלא היתה התורה יכולה להשתכח ממנו.³ ומתוך כך גם הגויים לא היו יכולים לשלוט בנו, מחמת קדושת התורה שהיתה טבועה בנו.

גם במסכת אבות (פ"ו מ"ב) שנינו:

אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף שנאמר נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם, ואומר והלוחות מעשה א-להים המה והמכתב מכתב א-להים הוא חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות שאיך לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה וכל מי שעוסק בתורה תדיר הרי זה מתעלה שנאמר וממתנה נחליאל ומנחליאל במות.

מדרגת ה"חרות על הלוחות" היא בעצם החריטה בנפש, כי הלוחות הם לוחות הנפש שלנו, וכמו שנאמר ברמיהו (לא, לב): "כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי הימים ההם נאום ה', נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם לא-להים והמה יהיו לי לעם". ובמדרש (שה"ש רבה א, ד) מובא:

ר' יהודה אומר בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' א-להיך נתקע תלמוד תורה בלבם, והיו למדים ולא היו משכחין... חזרו להיות למדים ושוכחים... מיד חזרו באו להם אל משה, אמרו לו משה רבינו לוואי יגלה לנו פעם שניה, לוואי ישקני מנשיקות פיהו, לוואי יתקע תלמוד תורה בלבנו כמות שהיה, אמר להם אין זו עכשיו אבל לעתיד לבא הוא שנאמר ונתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה.

מבואר במדרש שמדרגת ישראל תואמת לצורת הכתיבה בלוחות. כאשר האותיות חקוקות בלוחות, זוהי חקיקת התורה בנפשות ישראל.

אך נראה עוד להעמיק בדבר. אותיות התורה הם האור האלוקי החצוב בתוכנו, כי "ישראל ואורייתא חד הם" והתורה היא שורש נשמתנו. הלוחות הם הגוף, הכלי הנושא את האור,

3. עיין פנקסי הרא"ה חלק א, פנקס יג, לח"ו עמ' רה, בהסבר מדוע השכחה נצרכת לאחר חטא העגל.

והאותיות הם עצם האור האלוקי של הנשמה. במדרגת הלוחות הראשונות, הלוח והכתב, כלומר הנשמה והגוף לא היו צוררים זה את זה ולא מתעמרים זה בזה, ולכן:

נתגלתה בישראל על ידי התעלות קדושת מעמד הר סיני עצמיות טבעיות נשמתם, ואיך שכל התורה כולה איננה להם דבר של קנין העומד מבחוץ, הצריך הקדמת לימוד וסיגול עד כדי הכשרתם אליה, אלא שהיא היא עצמיות טבע נשמתם, והם מוצאים עצמם מלאים עז לשוט לקיומה של תורה ממלוא פנימיותם.⁴

באותה מדרגה עליונה, כוחות הגוף לא היוו סתירה לנשמה, אלא להפך, הם היו מוכנים במלוא הכח "לשוט לקיומה של תורה" ולעבודתה כסופה ירדופו. זוהי בעצם מדרגת החירות, כי כאשר הנשמה חרותה וחקוקה בנפש, ואין כאן שום שיעבוד חיצוני, אז האדם הוא בן חורין אמיתי.

הסיבה לכך שלא היתה סתירה כלל בין הנשמה לגוף, היא משום שהתגלה שבאמת גם הגוף "מעשה אלוקים" הוא, וכיוון שכך האותיות היו כתובות על לוח לבנו בהתאמה מופלאה, כפי שמופיע במדרש (שה"ש רבה א, ב): "אמר ר' ברכיה שנה לי ר' חלבו הדיבור עצמו היה נחקק מאליו, וכשהוא נחקק הולך קולו מסוף העולם ועד סופו שנאמר קול ה' חוצב להבות אש". האותיות היו נחקקות מאליהם בלי שום התנגדות מצד הלוח, כי הלוח והכתב שניהם הם מעשה אלוקים. ולכן נאמר בגמרא (שבת קמו ע"ב) "בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן", כי הגוף הזדכך כל כך עד שחזר להיות באותה מדרגה שהיה לפני חטא אדם הראשון. אך כאשר עם ישראל חטא בחטא העגל, התגלע הנתק בין הגוף לנשמה והאותיות פרחו באויר, כמו שמובא במדרש (תנחומא כי תשא, כו):

דבר אחר, לך עלה מזה, מה כתיב למעלה מן הענין ויפן וירד משה, כשעשו אותו מעשה וירד משה מן ההר וקרב אל המחנה וראה את העגל שעשו, בשעה שנתן לו הקדוש ברוך הוא את הלוחות היו סובלין את עצמן, כיון שירד וקרב אל המחנה וראה את העגל פרח אות הכתב מעליהם ונמצאו כבדים על ידיו של משה, מיד ויחר אף משה וישלך מידו, בא וראה כמה גדול כחו של משה, א"ר יהודה הלוחות משקל ארבעים סאה היו ושל סמפרינין היו והיו נתונים על ידיו כדבר קל, כיון שפרח הכתב שברן.

כיון שנעשה הנתק בין הגוף לנשמה, נשבר הגוף והאותיות פרחו למעלה.

למרות זאת, קדושת הגוף עדיין קיימת בגניזה בפנימיות החיים, כמו שמופיע בגמרא (ברכות ח ע"ב): "כדאמר להו רבי יהושע בן לוי לבניה... והזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחות בארון". אם כן, קדושת הלוחות הראשונים אמנם נעלמה מהחיים הגלויים שבהם יש נתק בין הנשמה לגוף, כשכל אחד מושך לכיוון שונה, אבל בפנימיות החיים קיימת בגוף קדושה עליונה.

עד כאן עסקנו בביאור מדרגת הלוחות הראשונים בהם הנשמה והגוף היו "מעשה אלוקים" וממילא מתאימים אחד לשני בצורה שלמה, עד שחקיקת האותיות בלוח נעשתה מאליה בלי שום התנגדות.⁵

כעת נעבור אל מדרגת הלוחות השניים. בלוחות השניים נאמר למשה: "פסול לך שני לוחות אבנים כראשונים, וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת". אם כן, משה הוא זה שיצר את הלוחות. האם גם משה כתב את הדברים? לכאורה יש סתירה בפשט הכתובים. בסוף פרשת 'כי תשא' (שמות לד, כז-כח) נאמר: "ויאמר ה' אל משה כתוב לך את הדברים האלה, כי על פי הדברים האלה כרתי איתך ברית ואת ישראל. ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה, ויכתוב על הלוחות את דברי הברית עשרת הדברים". משמע מפשטות הכתובים שמה שהיה זה שכתב את עשרת הדברות. אבל לפני כן, ה' אומר למשה "וכתבתי", משמע שהקב"ה הוא זה שיכתוב על הלוחות. וכן משמע בספר דברים (י, א-ד): "בעת ההיא אמר ה' אלי, פסול לך שני לוחות אבנים כראשונים... וכתוב (-אני ה') על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת... ויכתוב (-ה') על הלוחות כמכתב הראשון את עשרת הדברים..."!

הראשונים⁶ כתבו לתרץ שבאמת את הכתב שעל הלוחות רק הקב"ה כתב, ומה שמוזכר בסוף פרשת 'כי תשא' שמה שכתב, אין הכוונה לכתב שעל הלוחות, אלא לדברים אחרים (ומה שכתוב שם "ויכתוב" הכוונה לקב"ה).

אבל ה'משך חכמה' (שמות לד, כז-כח) יישב את הדברים בדך אחרת. הוא כותב שבאמת גם הקב"ה כתב וגם משה כתב על הלוחות:

5. עיין גם במדבר שור, דרוש השלשה ושלושים, עמ' רצט-שה, בביאור שני ההבדלים הראשונים בין הלוחות.

6. רשב"ם, ראב"ע, רמב"ן, חזקוני.

הענין, כי אלמלא חטאו בעגל ולא נשתברו לוחות ראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, ולא היתה אומה ולשון שולטת בהם (עירובין נד, א). והביאור, כי לולא זה היה הופעת אור האלקי פועל בם והיו מזוככי החומר והיו "ממלכת כהנים וגוי קדוש". אבל כעת צריך כל אדם ליגע (-להיות יגע) לזכך חומריותו בתכונות נפשו, במדות ישרות וטהורות, גם לעמול על לימוד התורה ולהשחיר את פניו כעורב (עירובין כב, א), ואח"כ לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בסיעתא דשמיא, וכל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ (אבות ג, ה).

לכן הלוחות ראשונות "מעשה א-להים המה" (שמות לב, טז) - הקדוש ברוך הוא בעצמו עשאן [רש"י שם], גם הכתיבה. לא כן לוחות שניות, משה פסל אותם, גם הכתיבה משה כתבן כדרך כל אדם הכותב. אבל החקיקה מזה ומזה כדרך שהיה בלוחות הראשונות - שזה ענין נסיי ונפלא כמאמרם ז"ל מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים (שבת קד, א) - זה היה מפועל אלקי, כדי להראות שהחומר צריך אדם לזכך אותו. וירמוז שגם הכתיבה הוא להכנה ממפעל האדם, ואח"כ לחקיקה הוא מצד עזר הקדוש ברוך הוא. ולכן כתוב (דברים י, ד) "ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון", היינו שהיו חקוקין מזה ומזה חרות על הלוחות מזה ומזה. ודו"ק.

מבואר בדבריו שגם בלוחות השניות היתה חקיקה אלוקית בלוחות (ולשיטתו אין הבדל בזה בין הלוחות), אלא שהיתה קודם כתיבה של משה, ואח"כ הקב"ה חקק את האותיות מצד לצד כמו בלוחות הראשונים.⁷

אם כן, יש כאן יסוד עיקרי להבנת מדרגת ישראל לאחר חטא העגל. כשם שמשה פסל את הלוחות בעצמו ויצר את הכלי להיותו ראוי ומוכן לקבל את האותיות, כך אצלנו אחרי חטא העגל הגוף אינו במדרגת "מעשה א-להים", וממילא נמשך אל נטיות חומריות ומעשים שפלים, ועבודת האדם היא "ליגע לזכך חומריותו בתכונות נפשו, במידות ישרות וטהורות". וכמו שמשה כתב בעצמו את עשרת הדברים, כך אצלנו השפעת הנשמה על הגוף צריכה להיות עבודת האדם "לעמול על לימוד התורה ולהשחיר פניו כעורב". אבל אחרי שהאדם יזכך את גופו כראוי ויפעל להביא אל גופו את אור נשמתו, תופיע ההארה האלוקית ממקום עליון והאותיות יחקקו בנפשו מצד לצד, כעין מדרגת לוחות הראשונים.

אבל הבדל נוסף ישנו בין לוחות הראשונים לשניים. בגמרא (סנהדרין כא ע"ב) נאמר:

7. וכדבריו לכאורה מפורש במדרש בשמות רבה פרשה מז, ב.

אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא: בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי⁸ ולשון הקודש, חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית⁹ ולשון ארמי. ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש, והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי... תניא, רבי יוסי אומר: ראוי היה עזרא שתנתן תורה על ידו לישראל, אילמלא קדמו משה... ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו, נשתנה על ידו הכתב... תניא, רבי אומר: בתחלה בכתב זה (-אשורית) ניתנה תורה לישראל, כיון שחטאו (רש"י- בבית ראשון), נהפך להן לרועץ (-ששכחוהו), כיון שחזרו בהן, החזירו להם... רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי: כתב זה לא נשתנה כל עיקר, שנאמר ווי העמודים; מה עמודים לא נשתנו - אף וויים לא נשתנו. ואומר ואל היהודים ככתבם וכלשונם, מה לשונם לא נשתנה - אף כתבם לא נשתנה...

יוצא אם כן, שיש שלוש דעות איך היה הכתב בלוחות ומתי השתנה הכתב לכתב אשורי: א. מר זוטרא ור' יוסי - בתחילה נתנה תורה בכתב עברי, ועזרא שינה לכתב אשורי. ב. רבי - התורה נתנה בכתב אשורי, לאחר שחטאו השתנה הכתב לכתב עברי, ואחרי שחזרו בתשובה חזר הכתב לאשורי. ג. רבי שמעון בן אלעזר - התורה נתנה בכתב אשורי וכתב זה מעולם לא השתנה.

ספר העיקרים (מאמר ג פרק טז) נקט שהעיקר כמ"ד שבכתב עברי נתנה תורה, שהרי מר זוטרא אמורא בתרא. ולדבריו, גם הלוחות וספר התורה שבארון, הכל היה כתוב בכתב עברי, עד זמן עזרא. ועזרא שינה לכתב אשורית זכר לגאולה השניה, כמו ששינה את שמות החדשים, כמבואר בגמרא.

המהר"י בן חביב בפירושו על ה'עין יעקב'¹⁰ והמהר"ל מפראג¹¹ הקשו על בעל ה'עיקרים', שדבריו סותרים את היסוד שהתורה לא תשתנה, ועוד הקשו איך יתכן שהכתב האשורי המקודש בקוציו ונקודותיו ותגיו, יהיה טפל אל הכתב העברי שהגיע מעם לוועז. ולכן כתבו שכו"ע מודים שהלוחות והס"ת שבארון היו בכתב אשורי, אלא שישיראל לא היו משתמשים בו אפילו לכתוב סת"ם וכתבו הכל בכתב העברי, ורק בימי עזרא הורשו להשתמש בכתב זה. ורבי ורשב"א נחלקו רק בשאלה האם היה זמן מסויים (בגלות בבב)

8. כתב עברי - כעין כתב עברי קדום, המצוי בממצאים הארכיאולוגיים.

9. כתב אשורי - האותיות המרובעות המוכרות לנו.

10. פירוש 'הכותב' מגילה פרק א.

11. תפארת ישראל פרק סד. עיין שם שכתב דברים חריפים נגד שיטתו של ה'עיקרים'.

שבו הכתב האשורי נעלם מההמון וחזר, או שלא היה זמן כזה וההמון תמיד ידעו. ור' יוסי סובר שלא ידעו ההמון כלל את הכתב האשורי, עד עזרא.

אבל בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תמב (תתפג)) ובדרשות בית דוד (דרוש ו) הביאו ירושלמי (מגילה פ"א ה"ט) שלמ"ד בכתב עברי ניתנה תורה, עי"ן שבלוחות בנס היה עומד,¹² ולמ"ד בכתב אשורי ניתנה תורה, סמ"ך שבלוחות בנס היה עומד. וא"כ מפורש שיש מחלוקת באיזה כתב ניתנה התורה עצמה, ודלא כדברי מהר"י בן חביב והמהר"ל הנ"ל.

לכן כתבו הם ליישב בצורה אחרת. לכו"ע הלוחות הראשונים נכתבו בכתב אשורי המקודש, אלא שנחלקו התנאים והאמוראים בלוחות השניים. לפי רבי, כיון שחטאו בעגל פרחו האותיות האשוריות שהיו בלוחות הראשונים ומאז רק החכמים ידעו איש מפי איש כתב זה, אבל ההמון השתמשו בכתב עברי עד זמן עזרא, שאז ביטלו היצר של עבודה זרה והיו ראויים לכתב זה, וכן הסכימו ר' יוסי ומר זוטרא, ורק רשב"א סובר שהלוחות השניים היו כתובים גם בכתב אשורי.

אם כן, יוצא שלדעת הרדב"ז ודרשות בית דוד הנ"ל, ישנו הבדל נוסף בין הלוחות הראשונות לשניות (מלבד לדעת רשב"א בגמ'). בלוחות הראשונים הכתב היה כתב אשורי המקודש, ואילו בלוחות השניים הכתב היה כתב עברי.

מהו סוד החילוק בין כתב אשורי לכתב עברי? הרב זצ"ל מבאר¹³ מדוע עזרא שינה את הכתב:

הכתב הקשה והמלופף העברי, לא היה אפשר לו לשמור את התורה בטהרה, רק בהיות ישראל עם שוכן בטח בארצו ולא הורק מכלי אל כלי, אז היו יכולים בחירי הכהנים והלויים לעמוד על המשמר, לכתוב התורה ולהגייה ולשמרה מכל טעות... על כן בראשית ימי בית שני, שידעו גדולי עמנו שלא היתה גאולה שאין אחריה גלות, החלו לבצר עמדת האומה הרוחנית ע"י מעמד תורת ד', שתהיה יכולה להישמר גם בגלות המבהילה העומדת אז אחר כתלנו, ונתהי ראשית המעשה של השמירה לתורה, גם באבדן כל מרכז לאומה, בשינוי מכתב עברי המלופף לכתב אשורי המאושר ומבורר באותיותיו הברורות, שבו תהיה השמירה נכונה

12. כי בכתב עברי צורת האות עי"ן היא עיגול.

13. עין איה ברכות א, הקדמה עמ' טו.

משיבושים של אותיות דומות, גם באפס המרכז של הכהנים והלויים שומרי התורה.

ובתוספת ביאור כותב הרב זצ"ל במקום אחר:¹⁴

יסוד שינוי הכתב דבימי עזרא, נראה שטעם איסור כתיבת תורה שבע"פ הוא שיהיה הלומד זקוק למרכז של תלמידי חכמים, וע"ז יתאמץ יותר הקשר הכללי ותקום תורה בישראל ברוב יתרון.¹⁵ והנה אע"פ שתורה שבכתב היה הכרח להכתב מ"מ נכתבה תחילה בכתב ליבונאה (-כתב עברי), שאינו מיושר כ"כ כאשורי ויתכן ליפול בו ספק באותיותיו, ויצטרך ג"כ אפילו לפתרון הכתב לחכמים. אמנם בימי עזרא שהיה כל בית שני הכנה לקיום האומה בגלות, ראה (-עזרא) שאם ישאר הכתב כמו שהוא, יפלו שיבושים רבים, וע"י פיזור הגלות תפוג תורה, ע"כ החליף בכתב אשורי הברור, וגם שנתוסף הצורך למרכז החכמים מצד הלשון שנשתכח אז, והיו צריכים לתרגם.¹⁶

עולה מדברי הרב שההבדל העיקרי בין כתב אשורי לכתב עברי הוא, שכתב אשורי זה כתב פשוט וברור הניתן לקריאה על ידי כל אחד בלי צורך להיזקק לחכם שיבאר לו מה כתוב. בכתב זה גם אין חשש שיבואו לידי החלפת אותיות וכדו' משום שהוא מיושר ובהיר. אבל כתב עברי הינו כתב מלופף וקשה לקריאה, וממילא יש צורך בעזרה של החכמים להבנת הכתוב. וכן אם יפלו בו ספקות ושיבושים, יבואו החכמים ויעמידו הדברים על דיוקם. אם כן, היתרון של הכתב האשורי הוא שהכתב ברור וישר וכל אחד יכול להבינו בלי טעות, והיתרון של הכתב העברי הוא שהדבר מצריך הליכה אל חכמים, ובכך מתקיימת התורה על ידי מרכז של חכמים המורים דרך את כל העם.

על פי דברים אלו ניתן אולי לבאר מדוע לוחות ראשונים ניתנו בכתב אשורי. כפי שנאמר, מדרגת הלוחות הראשונים היתה עליונה ונשגבה, שכל אחד מישראל היה מקושר באופן מוחלט לתורה ואותיותיה נחקקו בנפשו, עד כדי כך שלא היו יכולים הדברים להשתכח שהרי היו מחוברים באופן טבעי אל נפשו. לכן לא היה צורך בהליכה אל החכמים שיפגישו את האדם עם התורה.

14. פנקסי הרא"ה חלק א, פנקס א, ט עמ' יב.

15. ע' בפנקסים שם, פנקס ב, ט עמ' מד-מה. וכן עין איה, ברכות א, פרק ג, כו, עמ' 95.

16. עוד על שינוי הכתב בימי עזרא בדרך אחרת, עיין בפנקסי הרא"ה חלק ג, פנקס טו, מג עמ' צא-צב.

אך אחר שחטאו ישראל בעגל, נשברו הלוחות, ומעתה הקישור לתורה נעשה על ידי עבודתנו בזיכור החומר ותיקון המידות. במצב כזה אין התורה יכולה להיות קריאה בפני כל אחד, משום שכך הקריאה תהיה חיצונית שאינה יורדת לעומקם של דברים, ולכן עלה הצורך בכתב קשה המזיק הליכה אל החכמים שיודעים לקרוא ולהבין את עומק הכוונה מתוך זיכור חומריהם, והם יוכלו להפגיש את האדם עם אור התורה שבנשמתו. המפגש עם התורה נעשה על ידי החכמים היודעים לקרוא את הכתוב. אמנם, כאשר עזרא ראה שבית שני הוא רק הכנה לגלות¹⁷ ראה צורך לשנות את הכתב כדי שלא יפלו שיבושים בהעדר מרכז רוחני אחד בגלות.

על פי זה יתבארו לנו הפסוקים המובאים לעיל (ירמיהו לא, לב-לג) בצורה מופלאה:

פִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרַת אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם יְהוָה נִתְּנִי אֶת תּוֹרַתִּי בְּקִרְבָּם וְעַל לִבָּם אֶכְתְּבֶנָּה וְהִיְיִתִּי לָהֶם לְאֱלֹהִים וְהִמָּה יִהְיֶה לִּי לְעַם: וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אַחֲיוֹ לְאֵמֹר דַּעוּ אֶת יְהוָה כִּי כֹלֶם יָדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד גְּדוּלָּם נְאֻם יְהוָה כִּי אֶסְלַח לְעוֹנֵם וּלְחַטָּאתָם לֹא אֶזְכֹּר עוֹד:

נראה ברור בפסוקים אלו היחס בין כתיבת התורה על הלב ונתינתה בקרבנו, לבין היכולת הישירה של כל אחד מישראל להגיע אל דברי התורה ודעת ה', מבלי הזדקקות אל אנשים שיתווכו ויחברו אותו לתורה. הנשמה שבנו תאיר את אותיותיה החקוקות וכל אחד יפגש עם התורה מעומק נשמתו ולא בקריאה חיצונית.

אמנם, ודאי שעל פי המצב כיום אין אפשרות לזכות להארת התורה בקרבנו אלא רק על פי הדרכת חכמינו, חכמי התורה.¹⁸ ולכן מסיים הפסוק "כי אסלח לעוונם ולחטאתם לא אזכור עוד", כי אחרי הטהרה מחטא העגל, נשוב למדרגת הלוחות הראשונים ואז תחקק התורה בלבנו בצורה טבעית אמיתית.

וכך כתוב במדרש (תנחומא עקב, יא):

אמר הקדוש ברוך הוא, בעולם הזה על ידי יצר הרע היו למדין ומשתכחין, אבל לעולם הבא אני עוקר יצר הרע מכם ואינכם משתכחים שנאמר (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר,¹⁹ ולא עוד אלא שאינכם

17. עיין גם בהקדמה לעין איה הנ"ל. וכן באורות עמ' קט-קי. ועוד מקומוות.

18. עיין ביאור הגר"א למשלי פרק טז, ד. ופנקסי הרא"ה חלק א, פנקס יג, מז עמ' רטז.

19. על מדרגת "לב בשר" והחיבור שבין שני הפסוקים שמביא המדרש, עיין שמונה קבצים, קובץ ב, קסה. ואורות הקודש חלק א, עמ' צה.

לוחות ראשונים ולוחות שניים ♦ שסט

צריכים לאדם שילמדכם, שנאמר (ירמיה לא) ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם, וכן יהי רצון ונאמר אמן.

moshemaoz123@gmail.com